

büntetethet, s hogy igaz uton jártam s lehetetlen ellenem valamit bebizonyítania: mégis apellált és meg nem nyugodott.

Maga lemond önkényt a vagyonáról, belátva, hogy olyan nagy vállalatot kezelni nem képes s most ismét vissza akarja követelni vagyonát és jogait.

Nincs **kellő fogalma a becsületről és tisztességről**, mert különben nem nevezhetne engemet oly bemocskoló kifejezésekkel, mert tudnia kellene, hogy őt magát kivéve — az egész közvélemény becsületes embernek ösmer.

Ezek folytán le kell mondanom arról, hogy meghurezoltatásom és megrágalmaztatásomért ellene bünyenyítő pert indítsak, mert ez esetben őt beszámítható egyénnek mutatnám be, hanem tisztelettel kérem, hogy nevezettnek elmebeli állapotáról fennforgó kérdés eldöntése végett az iratokat a kir. Igazságügyi hiv. tanáchoz felterjeszteni méltóztassék, hol aztán elmeállapotának hosszabb megfigyelésével ezen kérdés végleg tisztáztatnék.

Elnök a közgyűlés nevében köszönetet mond dr. Zehery előadónak az érdekes ismertetésekért s kéri a kartársakat, hogy a gyakorlatokban előforduló — mindnyájunkat érdeklő eseteket összejeveteleink alkalmával adják elő.

Dr. Kármán Aladár a megjelenésben akadályozott dr. Meskó Miklós vármegyei tiszti főorvosnak a vármegye múlt évi közegészségi viszonyairól szóló részletes jelentését mutatja be.

A jelentés így szól:

A közegészségi állapot vármegyénkben 1903-ban egyrészt az országszerte uralgott járványos betegségeknek nálunk is észlelt tömeges fellépése és az ezek következtében töltént nagyobb mérvű halálozás folytán, másrészt pedig a születések számának csökkenése miatt, az előző évekhez viszonyítva, kedvezőtlennek alakult.

A születések apadása — sajnos — csak folytatását képezi azon következetesen fogyó irányzatnak, mely e tekintetben nemcsak vármegyénkben, de az egész ország területén évek

óta észlelhető, s nagyrészt épen a családfenntartók egyre tartó tömeges kivándorlásának tulajdonítható.

Mig ugyanis Gömörmegyében az élve születések száma 1900. évben 6775, 1901-ben 6471 és 1902-ben 6386 volt, az 1903-ik évben csak 6258 élő gyermek született, mi az 1000 lélekre eső arányszám előző három évi átlagához képest 1·7 apadást jelent.

Járásonként tüntetve fel az élveszületések számát azt tapasztaljuk, hogy a vármegye 34·1⁰/₀ átlag arányszámát meghaladta:

a garamvölgyi járás	39·7
a rimaszombati „	37·7 és
a rozsnyói „	35·4

pro mille élve születéssel, ellenben

a nagyroczzei járás	33·0	
a tornallyai „	32·4	
a rimaszécsi „	31·4,	továbbá
Rimaszombat r. t. város	31·7	
Dobsina „ „	31·1	
Rozsnyó „ „	30·4	
Jolsva „ „	28·4 és	
Nagyroczze „ „	26·0	

pro mille élveszületéssel az átlagon alul maradtak.

Halva születés a lefolyt évben 140 fordult elő.

A születések számának csökkenésével szemben, sajnos, halálozás tekintetében, mennyiben a kórházakban elhalt idegen illetőségűek leszámításával, vármegyénk területén 5356 egyén halt el, tetemes növekedés mutatkozik, úgy, hogy az 1000 lélekre eső halálozási arányszám, az előző három év átlagához képest 25·1-ről — 29·1-re emelkedett, tehát oly kedvezőtlené vált, milyen csak az abnormis 1898-ik évben volt. — E körülmény egyedül a fertőző betegségek folytán történt halálozás csaknem 40⁰/₀-nyi növekedésének tudandó be, mert míg 1900-ban 1049, 1901-ben 998 és 1902-ben 1123 egyén halt el ragályos betegségben, az ezek következtében előfordult halálesetek száma az 1903-ik évben 1746-ra szökött fel.

Nem fertőző betegségekben 3610 egyén halt el.

Legrosszabbak voltak a viszonyok halálozás tekintetében a garamvölgyi — és legkedvezőbbek a rozsnyói járásban. —

Az 1000 lélekre eső halálozási arányszám ugyanis, az egyes járások- és r. t. városokban a következőkép alakult:

A garamvölgyi járásban	36.3	
a rimaszombati „	33.6	
a rimaszécsi „	29.2	
a tornallyai „	26.8	
a nagyrőcei „	26.1	
a rozsnói „	22.5,	továbbá
Rimaszombat r. t. városban	30.2	
Dobsina „ „	28.1	
Nagyrőce „ „	26.0	
Jolsva „ „	25.7	
Rozsnyó „ „	24.6	

pro mille volt a halálozás.

A közegészségügy javítását célzó sikeres intézkedések életbeléptetése szempontjából, felette fontos annak ismerete, hogy mely betegségek, mily mérvben okoznak halálozást, s e feladatot a halálokok statisztikája lenne hivatva szolgálni. — Minthogy azonban a halottvizsgálatot vármegyénk 267 községében nem orvos halottkém teljesíti, e tekintetben csak igen hiányos adatok állanak rendelkezésünkre. Hogy a nem orvos-halottkémekek által szolgáltatott adatok megbízhatatlanságát némileg illusztráljam, csupán egy konkrét esetet kívánok felhozni. A klenóczi halottkém ugyanis a lefolyt évről 50 kanyaró halálozást tüntet fel, mi az ott előforduló halálesetek 26 $\frac{0}{10}$ -át tenné ki.

Eltekintve attól, hogy a kanyaró a vármegye összes halálozásának csak 28 $\frac{0}{10}$ -nál képezett halál-okot és igen súlyos jellegű kanyaró-járványoknál is, az abban megbetegedtek legfeljebb 10 $\frac{0}{10}$ -a hal el, nevezett halottkém adatai szerint a kör-orvos által Klenóczi-ról bejelentett 98 kanyaró eset több mint 50 $\frac{0}{10}$ -a lett volna halálos kimenetelű, mi egyenesen lehetetlen.

De kitűnik a jelenlegi halottkémlési rendszer megbízhatatlansága még abból is, hogy ott is, hol a járványok kellő szigorral ellenőriztettek, tehát az orvosnak — néhány eltitkolt eset kivételével — minden megbetegedésről tudomással kellett birniok, az ezek által bejelentett és a halottkémekek által kimutatott, fertőző betegségben elhaltak száma között, gyakran 40—50 $\frac{0}{10}$, sőt ennél is nagyobb különbséget mutatkozik.

Innen magyarázható meg azután, hogy a fertőző beteg-

ségek, mint halálokok, oly nagy számmal szerepelnek és az összhalálozás 32·5%-át teszik.

A ragályozó kórok legnagyobb hányadát ezuttal is a tüdővész képezte, mely a lefolyt évben 903, vagyis az előző három évi átlagnál 139-el több emberéletet oltott ki. — A vármegye egyes részeiben okozott pusztítását, mely legnagyobb a nagyrőcei- és legkisebb a garamvölgyi járásban volt, következő adatok tüntetik fel:

a nagyrőcei járásban	1000 lakos közül	5·7
a rimaszécsi	" " " "	5·3
a tornallyai	" " " "	4·9
a rimaszombati	" " " "	4·9
a rozsnói	" " " "	4·0
a garamvölgyi	" " " "	3·9
továbbá Jolsva r. t. városban	" " " "	4·6
Rimaszombat	" " " "	4·5
Dobsina	" " " "	4·3
Rozsnyó	" " " "	4·2
Nagyrőcze	" " " "	2·7
s így Gömörvármegyében	" " " "	4·8

vagyis az elhaltak 16·9%-a esett a tüdővész áldozatául.

A heveny fertőző betegségek közül, melyek az anyakönyvi adatok szerint 843 esettel, vagyis 15·6%-al szerepelnek a halálokok között, első helyen állott:

a vörheny	388 illetve	7·1,
a kanyaró	161 illetve	2·8,
a hökhurut	142 illetve	2·6,
a diphteritis	78 illetve	1·4,
a typhus	64 illetve	1·2
és egyéb fertőző kórok	10 illetve	0·2% halálesettel.

Hogy a köznép mily közönnyel viseltetik egyrészt a fertőző betegségek, másrészt pedig gyermekei egészsége iránt, eclatánsul bizonyítja azon körülmény, hogy halálosan végződött 177 vörheny, 80 kanyaró, 123 hökhurut, 52 diphteritis, 55 typhus és 6 egyéb ragályos betegségi eset orvos tudomására nem jutott, tehát gyógykezelés alatt egyáltalán nem állott

Bejelentetett ugyanis az orvosok részéről:

97 községből	2037 kanyaró betegség	81 (3·9%) halálesettel.
72 községből	1005 vörheny	211 (21·0%) halálesettel.
21 községből	487 hökhurut	19 (3·9%) halálesettel.
26 községből	69 rones toroklob	26 (37·6%) halálesettel.
23 községből	70 hasihagymáz	9 (12·8%) halálesettel.
12 községből	52 egyéb ragályos	4 (7·7%) halálesettel.
Összesen	4120 fert. betegség	350 (8·4%) halálesettel.

Járványszerűleg uralgott a vörheny 22, a kanyaró 35, a a hökhurut 9, a ronesoló toroklob 2 és a hasi hagymáz szintén 2 községben, a többi fertőzött községben a ragályzó megbetegedések csak szórványosan fordultak elő.

Súlyos jellegű vörheny járványok voltak a polonkai 28·4, a péterfalai 29·7, a harmaczi 30·3. a páskaházai 37 és a lévárti szintén 37% halálozással. A dernői diphteritis járványnál 38·1 és a putnokinál 53·8% volt a halálozás.

Mint hogy az egészséges életműködés fokmérőjéül nem külön-külön a születések és halálozások alakulása, hanem a kettő közötti különbözet: a természetes szaporodás szolgál, nem lesz éréktelen, ha ezt nemcsak a vármegye egész területére nézve, hanem járás — illetve r. t. városokként is feltüntetem. Megjegyzem azonban, hogy a mennyiben a születési szám alacsony voltán kívül, azon városok szaporodási viszonyait, melyekben kórházak vannak, az idegen illetőségűek halálózása kedvezőtlenne teszi, Rimaszombat és Rozsnyó városok halálózási és szaporodási arányszámának feltüntetésénél a kórházaikban elhalt idegen illetőségűeket figyelmen kívül hagytam.

E szerint legkedvezőbben alakultak a természetes szaporodási viszonyok a rozsnyói járásban s legrosszabbak voltak Nagyrőcze r. t. városban. Számokban kifejezve:

A rozsnyói járásban	12·8,
a nagyrőczei járásban	6·2,
a tornallyai járásban	5·5,
a rimaszombati járásban	4·2,
a garamvölgyi járásban	3·4,
a rimaszécsi járásban	2·2.
Továbbá Rozsnyó r. t. városban	5·8,
Dobsina r. t. városban	3·0,
Jolsva r. t. városban	2·7,
Rimaszombat r. t. városban	1·7,
Nagyrőcze r. t. városban	0·0.

Az egész vármegyében pedig összesen 902, vagyis 49 pro mille volt a természetes szaporodás, mi az előző három évi átlaghoz képest 5·4% apadást jelent.

Az egészségügyi szolgálatot vármegyénk területén a lefolyt évben 43 orvostudor és 3 sebész teljesítette, tehát 1 orvostudorral kevesebb mint 1902. évben. Ezek közül 40 orvostudor és 2 sebész. 1 tiszti főorvosi, 5 járási, 5 városi, 3 községi és 21 körorvosi, továbbá 5 kórházi, 7 bányamű, 9 uradalmi, 10 társláda, 11 pályaorvosi, 9 betegsegélyző-pénztári és 5 egyéb, összesen 91 orvosi állást töltött be 106582 korona javadalmazással, melyből 1 állásra átlag 1171, egy orvosra pedig 2537 korona esik. — Az állandó alkalmazásban volt orvosokon kívül 3 orvostudor és 1 sebész mint gyakorló orvos és Csizben a fürdő idény alatt 2 budapesti orvos fürdőorvosként működött.

A hivatalos orvosi állások közül a nagyrőcei és rimaszécsi járási, továbbá nagyrőcei körorvosi, helyettessel voltak betöltve.

Az orvosok számát az össznépesességhez viszonyítva, 3982 lélekre esnék 1 orvos, de az elosztás olyannyira aránytalan, hogy míg a rendezett tanácsu városokban átlag 1024, a járássokban csak 6266 lakosra jut 1 orvos.

Örvendetes javulás volt észlelhető a babaügy terén, melynek fejlődését, egyrészt a m. kir. belügyminiszter által okleveles bábák kiképzésére engedélyezett ösztöndíjak, másrészt pedig a Rimaszombatban létesített II-od rendű bábaiskola, mozdították elő hathatósan.

A lefolyt évben 3 község lett okleveles és 18 másodrendű képesítést nyert bábával ellátva s ennél fogva az okleveles bábák száma az 5 r. t. városban és 27 községben 61-re, a rimaszombati bábatanfolyamot végzetteké pedig 59 községben 59-re szaporodott.

A 6 reál, — 13 személyjogu — és 1 fiók gyógyszerárban 20 gyógytárt önállóan kezelő okleveles gyógyszerész, 7 okleveles és 6 nem okleveles segéd, továbbá 7 gyakornok működött. A 2 házi és 2 kézi gyógytárt orvosok kezelték.

A legrosszabb viszonyok mutatkoztak a halottkémlés terén, melynek elmaradottságát tanúsítja azon körülmény, hogy az 5 r. t. városban kívül csak 8 községben működött orvos halottkém, a többi 267 községben pedig, még olyanokban is,

mint Putnok, Tornallya, Helpa, Kokova és Klenóc, a halottvizsgálatot képesített vagy épen képesítés nélküli hallottkém teljesítette.

A vármegye területén levő két nyilvános kórházak közül: a rimaszombati vm. közkórházban 1902. évről maradt 138 és 1903. évben felvett 1282, összesen 1420 egyén ápolott 43358 ápolási napon. Ebből gyógyult 919, javult 192, gyógyulatlannal elbocsátott 67 és meghalt 127, tehát ápolás alatt maradt az év végén 115 beteg.

A rozsnói dr. Kósa-Schopper-féle nyilv. jell. kórházban ápolást nyert, 1902-ről maradt 72 és 1903-ban felvett 630, összesen 702 beteg 23214 ápolási napon: gyógyult 391, javult 132, gyógyulatlannal bocsátott el 46 és meghalt 62, ápolás alatt maradt 71 beteg.

A Blum pelsüci „hülyék és elmebetegék“ intézetében a lefolyt év folyamán 63 egyén nyert ápolást.

A vármegye gyógyfürdőinek vendégforgalma az előző évhez képest némi emelkedést tüntet fel. Legnagyobb volt Csizben, hol a gyógyulást kereső állandó vendégek száma 1361-re növekedett. — Várgedén 205 volt a vendégforgalom, a rozsnói, levárti- és nagyrőcei fürdőkben azonban a 100-at nem érte el.

A védhimlő oltást a vármegye 28 oltó kerületében 27 oltóorvos teljesítette. — 12151 összeírt oltásra kötelezettből sikerrel először oltatott 5633, újraoltatott 5705, összesen 11338 és sikertelenül 14 egyén vagyis az összes oltottak 0.12%-a. Nem lett oltva betegség miatt 306, meg nem jelenés miatt 260, időközben meghalt és elköltözött 233 egyén.

A trachoma elleni védekezés céljából, az ellenőrző szemvizsgálatok az iskolákban május és október hónapokban, egyebütt pedig a szükséghez képest az év folyamán többször is, összesen 29762 egyénnel ejtettek meg s ez alkalommal Ratkólehotán, Rónapatakon Babaluskán, Felső-Pokorágyon. Deresk és Zádorfalván 1—1 trachomás egyén találtatott, kik közül e betegséget négyen Amerikában, ketten pedig az Alföldön szerezték, és annak fertőző voltaához képest részint kórházban, részint házilag kezeltettek.

Vesztett ebmarás 13 községben, 27 esetben fordult elő, 1 halálozással.

Végül röviden meg kell emlékeznem az egészségügy

érdekében történt hatósági — illetve orvosrendőri intézkedésekről.

A ragályozó kórok kiterjedt és tömeges fellépése, de különösen a vörhenynek helyenként észlelt súlyos jellege, rendkívüli óvrendszabályok alkalmazását és négy rendezett tanácsu város, valamint 20 község iskoláinak rövidebb, hosszabb időre való bezárását tette szükségessé.

Az elrendelt óvrendszabályok a fertőzött községekben közrehirdetve lettek, s azoknak lehető pontos végrehajtása, valamint a zárva volt iskolák és fertőzött lakások kellő fertőtlenítése, a hatósági orvosok által mindenütt ellenőriztetett.

A képesített bábákkal már ellátott községekben, községi babaállások rendszeresíttek és ezeknek javadalmazása a „bába tartásról“ szóló vm. szabályrendelet 5. és 6 §-ainak megfelelően megállapított.

A gyermekekre való felügyelet átlag 189, az év folyamán Rimaszombatban felállított állami gyermekmenhely által 42 községben elhelyezett lelencz felett gyakoroltatott.

A több község iskolájában talált zsufoltság s egyéb hiányok megszüntetése iránt a szükséges lépések megtétettek.

A vármeyye 24 gyógyszerárát a főorvos személyesen megvizsgálta és rendben találta.

A összes gyárak egészségügyi viszonyait az illető járási- illetve városi tisztí orvosok, az év folyamán két ízben megvizsgálták s a tapasztaltakról felvett jegyzőkönyveket a tisztí főorvoshoz betérjesztették.

Egészségrendőri vizsgálatok alkalmával élelmi szerek 93 és italok 35 esetben foglaltattak le, illetve koboztattak el.

A szikviz gyártás ellenőrzéséből kifolyólag, Rimaszécsen a szikviz gyártás tisztátalan kezelés miatt betiltatott.

Rendőri bonczolás 21 esetben végeztetett.

Végül orvosrendőri felügyelet alatt álló bárczás kéjné 8 községben átlag 17 tartózkodott, kik közül a mindenütt hetenként egyszer megejtett orvosi vizsgálat alkalmával 6 bujakórosnak találtatván, kórházba szállított.

Rimaszombatban, 1904. évi március 14-én.

A gondosan kidolgozott jelentésnek az évkönyvben egész terjedelmében közlését a közgyűlés kimondja.